

Een passend onderwijsprogramma voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs

Inleiding

Veel scholen hebben te maken met leerlingen die specifieke ondersteuning nodig hebben om onderwijs te kunnen volgen. In de afgelopen jaren en ook in aanloop naar passend onderwijs, zijn veel scholen en samenwerkingsverbanden op zoek naar (nieuwe) arrangementen om voor alle leerlingen een passend onderwijsprogramma te bieden. De ondersteuningsbehoefte van de leerling staat daarbij centraal. Er zijn vele soorten arrangementen en voorzieningen ingericht en er zullen er wellicht nog meer ontstaan.

Over het inrichten van voorzieningen en over wat er straks wel en niet kan na de invoering van de wet passend onderwijs, worden veel vragen gesteld. Met de invoering van passend onderwijs vanaf 1 augustus 2014 vervalt de landelijke indicatiestelling. Scholen en samenwerkingsverbanden kunnen dan zelf bepalen welke ondersteuningsarrangementen zij gaan bieden. Het uitgangspunt van het nieuwe stelsel is dat er ruimte is om de ondersteuning vorm te geven, uitgaande van de ondersteuningsbehoefte van de leerling.

Er zijn echter ook (wettelijke) kaders waarbinnen scholen en samenwerkingsverbanden daarin moeten opereren. Deze brochure is bedoeld om zo veel mogelijk duidelijkheid te scheppen over de kaders en de ruimte die benut kan worden.

In deze brochure wordt informatie gegeven over het kader van de verschillende onderwijs(zorg)arrangementen. Het gaat achtereenvolgens om de volgende arrangementen:

1. Extra onderwijsondersteuning op de reguliere school
2. OPDC (OPDC, Herstart, Op de Rails, Rebound)
3. Symbiose
4. Voortgezet speciaal onderwijs (incl. nevenvestigingen)

Er zijn vele soorten onderwijsarrangementen en voorzieningen mogelijk, al dan niet in combinatie met instellingen voor jeugdzorg en jeugdhulpverlening en evenzoveel namen die eraan worden gegeven. Bovenstaande is dus geen uitputtende lijst. In deze brochure wordt ingegaan op de onderwijsarrangementen die mogelijk zijn in het voortgezet onderwijs. Arrangementen die te maken hebben met (toeleiding tot en samenwerking met) het MBO zijn hier niet in meegenomen (zoals plusvoorzieningen, arbeidstoeleiding, VAVO). Er wordt gezien of het wenselijk is om hier een aparte brochure voor op te stellen.

Deze brochure is tot stand gekomen in overleg met de Inspectie van het Onderwijs, de VO-raad en de Vereniging Platform Samenwerkingsverbanden VO. Dank ook aan alle scholen en samenwerkingsverbanden die input hebben geleverd voor deze brochure. Mocht u nog verdere specifieke vragen hebben over voorzieningen of arrangementen in uw regio, dan kunt u die ook stellen aan uw accountmanager passend onderwijs van het ministerie van OCW.

1. Extra onderwijsondersteuning op de reguliere school

De eerste vorm van een onderwijsarrangement is extra ondersteuning op de reguliere school. Dit kan in de reguliere klas, maar ook bijvoorbeeld in een speciale klas in de reguliere school. Daarbij kan worden gevarieerd in de mate van integratie: leerlingen volgen een deel van het onderwijs in een aparte groep en een deel van het programma in een reguliere klas of (vrijwel) het gehele programma wordt apart georganiseerd. Daarbij kan variatie plaatsvinden in de duur van de extra ondersteuning (kortdurend of gedurende de gehele schoolperiode). Ook een structuur- of trajectklas kan een arrangement binnen de reguliere school zijn. Daarnaast vallen alle vormen van remediale hulp, huiswerkbegeleiding, trainingen sociale vaardigheden, etc. onder deze vorm van extra onderwijsondersteuning.

De ondersteuning die leerlingen krijgen kan op verschillende manieren worden vormgegeven, bijvoorbeeld door kleinere klassen in te richten, een vaste groepsleerkracht aan te stellen of specifieke ondersteuning van specialisten uit regulier of speciaal onderwijs of vanuit de hulpverlening in te schakelen.

In deze situatie is de leerling ingeschreven op de reguliere school. Het bevoegd gezag van die school is verantwoordelijk voor het passend aanbod aan de leerling en voor de kwaliteit van het onderwijs.

Scholen die deze mogelijkheden willen en kunnen bieden aan individuele leerlingen en/of groepen leerlingen nemen dat op in hun schoolondersteuningsprofiel. De schoolbesturen in het samenwerkingsverband maken een ondersteuningsplan op basis van de schoolondersteuningsprofielen van de verschillende scholen. Daarin worden tevens afspraken gemaakt over de toewijzing van middelen en/of begeleiding aan de verschillende scholen. Het schoolbestuur legt in het eigen jaarverslag verantwoording af over de middelen die het hiertoe heeft ontvangen van het samenwerkingsverband.

Voorwaarde voor deze vorm van een arrangement is dat de verwachting is dat, met de extra ondersteuning, de leerlingen geschikt zijn om het onderwijs aan de school waarvoor toelating wordt gevraagd, te volgen (Inrichtingsbesluit, artikelen 2 t/m 9).

Specifiek arrangement cluster 1 en 2

Ook voor leerlingen met een visuele-, auditieve- of communicatieve handicap kan binnen de reguliere school een arrangement worden ontwikkeld. Deze leerlingen kunnen als onderdeel van het arrangement een aantal lessen te volgen op een school voor voortgezet speciaal onderwijs cluster 1 en 2. De lessen die in het vso worden gevolgd, tellen dan ook mee voor de onderwijstijd. De afspraken die worden gemaakt over dergelijke gecombineerde arrangementen, worden vastgelegd in het ontwikkelingsperspectief van de leerling. Momenteel vindt overleg plaats of er nog aanvullende afspraken moeten worden vastgelegd.

2. OPDC (OPDC, Herstart, Op de Rails, Rebound)

Voor sommige leerlingen is het tijdelijk niet mogelijk om onderwijs te volgen op een reguliere school, ook niet met extra ondersteuning. Voor deze leerlingen kan in de huidige situatie worden gekozen voor plaatsing elders, bijvoorbeeld op een OPDC of in een voorziening voor Herstart, Op de Rails of Rebound.

Een samenwerkingsverband voortgezet onderwijs kan ervoor kiezen om een orthopedagogisch-didactisch centrum (OPDC) in te richten. Het gaat dan om leerlingen voor wie een orthopedagogische en orthodidactische benadering is geboden. Hieronder kunnen ook de voorzieningen die er nu zijn voor Herstart, Rebound en Op de Rails vallen. De budgetten die nu met die projecten/voorzieningen zijn gemoeid worden in het nieuwe stelsel passend onderwijs toegekend aan de samenwerkingsverbanden, gebundeld in de middelen voor lichte ondersteuning. Vanuit deze middelen kunnen geïntegreerde onderwijszorgarrangementen worden gefinancierd, hetzij op de reguliere school (zie hoofdstuk 1) of in een OPDC.

In deze brochure wordt hierna gesproken over OPDC, hetgeen dus breder gezien moet worden dan het traditionele OPDC. Voor deze vormen van voorzieningen (OPDC) gaan de volgende kaders gelden. Wij verwachten dat er daardoor meer mogelijkheden komen voor samenwerkingsverbanden om creatieve en innovatieve oplossingen te vinden voor het inrichten van arrangementen voor leerlingen met een ondersteuningsvraag.

Inrichting OPDC

- Het samenwerkingsverband neemt de inrichting (of doorstart) van één of meerdere OPDC op in het ondersteuningsplan als onderdeel van het dekkend aanbod voor leerlingen.
- In het ondersteuningsplan staat welke leerlingen in aanmerking kunnen komen voor het volgen van (een deel van) het onderwijsprogramma op een OPDC.
- Er zijn verschillende mogelijkheden om een OPDC te financieren. Dit kan vanuit de budgetten die het samenwerkingsverband ontvangt (lichte en/of zware ondersteuningsbudget), de lwoo en pro middelen, de reguliere bekostiging van de scholen voor voortgezet onderwijs of vanuit andere geldstromen zoals gemeentelijke subsidies.

De leerling en de reguliere school van inschrijving

- De leerling wordt of blijft ingeschreven op reguliere school voor voortgezet onderwijs. Het bevoegd gezag van deze school ontvangt bekostiging voor de leerling en is verantwoordelijk voor de leerling. Bij de inschrijving op een reguliere school is de verwachting dat de leerling na de periode waarin onderwijs wordt gevolgd op het OPDC, een diploma kan halen op het niveau van de schoolsoort waar de leerling wordt ingeschreven.
- Een leerling die voor (een deel van) het programma onderwijs volgt op een OPDC moet als zodanig worden geregistreerd op de school van inschrijving. Daarbij wordt tevens aangegeven

op welk OPDC de leerling (een deel van) het onderwijsprogramma volgt. Op dit moment is dat nog niet mogelijk. Ter voorbereiding op de invoering van passend onderwijs wordt een aanpassing van BRON voorbereid. Op grond daarvan kunnen leerlingen met een ontwikkelingsperspectief en leerlingen die (een deel van het onderwijs volgen) op een OPDC geregistreerd worden.

- Het bevoegd gezag van de school van inschrijving stelt voor de leerling die naar een OPDC gaat, een ontwikkelingsperspectief op.¹ Het bevoegd gezag formuleert daarmee een gerichte ondersteuningsvraag (onderwijszorgarrangement) aan het OPDC, waarbij het doel is om de leerling te laten terugkeren in het reguliere voortgezet onderwijs.
- Onderdeel van het ontwikkelingsperspectief is de verwachte verblijfsduur van de leerling op het OPDC en of de leerling het gehele onderwijsprogramma of een deel van het onderwijsprogramma op het OPDC volgt. Dit kan bijvoorbeeld inhouden dat wordt vastgelegd dat de periode dat de leerling in het OPDC onderwijs volgt langzaam wordt afgebouwd om de overgang naar regulier onderwijs te verkleinen. Het gaat om een tijdelijke plaatsing van enkele dagen tot in beginsel maximaal twee jaar. Het is onder omstandigheden mogelijk hiervan af te wijken ('pas toe of leg uit').
- In overleg tussen het OPDC, de school van inschrijving en eventueel de hulpverlening (er kan immers ook sprake zijn van een onderwijszorgarrangement) wordt besproken wat de ontwikkeling van de leerling is, of bijstelling van het ontwikkelingsperspectief nodig is en of terugkeer naar de reguliere school – al dan niet met extra ondersteuning – mogelijk is. De afstand tussen de school van inschrijving en het OPDC moet zo klein mogelijk zijn.
- De leerlingen tellen voor de opbrengstbepaling mee bij de school waar de leerling is ingeschreven. De inspectie kan via het reguliere toezicht het schoolbestuur aanspreken op de gerealiseerde toegevoegde waarde van het tijdelijke onderwijs op het OPDC. De inspectie compenseert scholen bij de beoordeling van de resultaten indien de school veel leerlingen heeft met een lwoo-indicatie en/of leerlingen met een sociaaleconomisch zwakkere achtergrond. Plaatsing van leerlingen in een OPDC is niet automatisch een indicator voor compensatie.
- Als leerlingen en hun ouder(s)/verzorger(s) het niet eens zijn met een eventuele plaatsing op het OPDC of terugplaatsing op het regulier onderwijs, dan wenden ze zich tot het bevoegd gezag van de school waar de leerling staat ingeschreven. De normale procedure wanneer ouder(s)/verzorger(s) het niet eens zijn over het passend aanbod aan de leerling, geldt dan. Er kan bijvoorbeeld door ouder(s)/verzorger(s) een oordeel gevraagd worden aan de tijdelijke geschillencommissie passend onderwijs.

- Indien van toepassing, nemen schoolbesturen in hun jaarverslag op dat zij bekostiging overhevelen naar het samenwerkingsverband ten behoeve van een OPDC.

Het OPDC

- Het bestuur van het samenwerkingsverband is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs op het OPDC. Het samenwerkingsverband is door de inspectie hierop aanspreekbaar. De inspectie houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs op het OPDC.
- Op basis van de Leerplichtwet is de school van inschrijving verantwoordelijk voor de verzuimregistratie van de leerling die tijdelijk geplaatst is op een OPDC.
- Het is niet mogelijk om op een OPDC zelfstandig te examineren. Het is wel mogelijk om schoolexamens af te nemen onder de verantwoordelijkheid van de school waar de leerling staat ingeschreven. Het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) van die school is dan in principe leidend. Hiervan kan voor een speciale categorie leerlingen worden afgeweken als de bevoegde gezagen van de scholen waar de leerlingen staan ingeschreven, daarmee instemmen. Op het niveau van het samenwerkingsverband kunnen afspraken worden gemaakt over een PTA voor alle leerlingen die onderwijs volgen op het OPDC. De inschrijfscholen kunnen deze dan opnemen in de PTA's. Het centrale deel van het eindexamen kan alleen op de school van inschrijving worden afgenomen. Wel is het mogelijk dat de leerlingen van een OPDC in een apart lokaal het centraal deel van het examen doen.
- Voor leerlingen die een programma langer dan drie maanden volgen op een OPDC geldt dat het onderwijs moet worden verzorgd door docenten die voldoen aan de bevoegd- en bekwaamheidseisen zoals die zijn vastgelegd in de W.V.O. Voor de docenten die hier nog niet aan voldoen wordt een overgangperiode gehanteerd waarin zij de benodigde bevoegdheden kunnen halen.
- Het OPDC is het eerste aanspreekpunt voor leerlingen die daar onderwijs volgen en hun ouder(s)/verzorger(s). Mochten er daar problemen ontstaan over de gang van zaken op het OPDC, dan kunnen leerlingen en hun ouder(s)/verzorger(s) zich wenden tot reguliere klachtenprocedures van het OPDC of het samenwerkingsverband. De samenwerkingsverbanden kunnen ervoor kiezen om voor de afhandeling van klachten aan te sluiten bij de landelijke klachtencommissie.
- Het samenwerkingsverband legt via het jaarverslag verantwoording af over de middelen waarmee het OPDC wordt gefinancierd en de inzet daarvan.

Mogelijke routes naar het OPDC

- Een leerling staat ingeschreven op een reguliere school voor voortgezet onderwijs en volgt tijdelijk onderwijs op een OPDC.
- Een leerling staat ingeschreven op een school voor (speciaal) basisonderwijs, maar is nog niet klaar voor het reguliere voortgezet onderwijs. De leerling wordt wel ingeschreven op

¹ Het ontwikkelingsperspectief moet worden opgesteld voor alle leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Hierover is een AMvB in voorbereiding die naar verwachting in februari 2013 openbaar wordt in het kader van de internetconsultatie.

een reguliere school voor voortgezet onderwijs, maar volgt tijdelijk onderwijs op een OPDC.

- Een leerling staat ingeschreven op een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs en krijgt geen nieuwe toelaatbaarheidverklaring, maar is ook nog niet klaar voor het reguliere voortgezet onderwijs. De leerling wordt dan wel ingeschreven op een reguliere school voor voortgezet onderwijs, maar volgt tijdelijk onderwijs op een OPDC.
- In beide laatstgenoemde situaties moet dus wel alvast een school voor voortgezet onderwijs worden gevonden die de leerling inschrijft en die – in overleg met de school voor (speciaal) basisonderwijs of de school voor (voortgezet) speciaal onderwijs – een ontwikkelingsperspectief voor de leerling opstelt. Het kan daarmee niet zo zijn dat de school van inschrijving de leerling niet kent.

3. Symbiose

Voor leerlingen die staan ingeschreven in het voortgezet speciaal onderwijs is en blijft het mogelijk om een deel van het onderwijs, zoals dat is beschreven in het schoolplan, op een reguliere basisschool, school voor speciaal basisonderwijs, een school voor voortgezet onderwijs of een instelling voor educatie en beroeps- onderwijs te volgen: de zogenaamde symbiose.² Regulier en speciaal onderwijs maken onderling afspraken over het programma en de bekostiging en leggen die vast in een symbioseovereenkomst. Hierbij moet het op basis van de huidige wet- en regelgeving gaan om minimaal 3 uur per week (180 minuten) dat een leerling les krijgt in het regulier onderwijs en een symbioseovereenkomst voor ten minste twee aaneengesloten schooljaren. Momenteel wordt onderzocht of deze minimale termijn voor de symbioseovereenkomst en het minimaal aantal uren in het regulier onderwijs, losgelaten kunnen worden.

In de wet of het onderwijsbesluit staat geen maximum aantal uren voor symbiose. De bepaling in de wet dat het gaat om een deel van het schoolplan, impliceert dat niet het volledige onderwijsprogramma op een school of instelling voor regulier onderwijs mag worden gevolgd. De inspectie hanteert als richtlijn een verhouding van 60:40. Dat betekent dat het aantal onderwijsuren dat door het regulier onderwijs wordt verzorgd 60% mag zijn van het totaal aantal uren dat de school gemiddeld per week verzorgt. Mochten er meer onderwijsuren in het regulier onderwijs worden gevolgd, dan geldt het principe ‘pas toe of leg uit’.

Symbiose tussen verschillende scholen voor voortgezet speciaal onderwijs cluster 3/4 wordt mogelijk in de wet kwaliteit (v)so, behalve voor de zogenaamde ‘zelf examinerende scholen’. Eén van de voorwaarden om voor een examenlicentie in aanmerking te komen is immers dat de school het volledige onderwijsprogramma moet kunnen bieden. Uitbesteding van een deel van dat programma ligt dan niet in de rede.

4. Voortgezet speciaal onderwijs (incl. nevenvestigingen)

Leerlingen die geen regulier onderwijs kunnen volgen, kunnen naar het voortgezet speciaal onderwijs (vso). Tot de invoering van passend onderwijs is hiervoor voor cluster 2, 3 en 4 een beschikking van de commissie voor de indicatiestelling (cvi) nodig. Voor cluster 1 geldt dat de instellingen voor cluster 1 zelf op basis van toelatingscriteria bepalen of leerlingen toelaatbaar zijn tot een instelling voor cluster 1.

Voortgezet speciaal onderwijs cluster 3 en 4

Na invoering van passend onderwijs worden in het samenwerkingsverband afspraken gemaakt over welke leerlingen in het vso geplaatst kunnen worden. Dan geldt dat leerlingen alleen ingeschreven kunnen worden in het vso als ze een toelaatbaarheidverklaring (tlv) hebben van een samenwerkingsverband. Dat kan zijn van het samenwerkingsverband in de regio, maar ook van een ander samenwerkingsverband. Op de tlv geeft het samenwerkingsverband de bekostigingscategorie aan en wordt aangegeven hoe lang de tlv geldig is. De tlv is landelijk geldig. Dit betekent dat een kind met een geldige tlv na verhuizing niet eerst een nieuwe tlv aan hoeft te vragen, maar direct naar een andere school voor vso kan. Als de indicatie afloopt en de school voor speciaal onderwijs van mening is dat voortgezet verblijf op die school wenselijk is, dan vraagt de vso school bij het samenwerkingsverband dat de tlv heeft afgegeven, een nieuwe tlv aan. Het samenwerkingsverband beslist vervolgens of zij een nieuwe tlv afgeeft of doet een ander passend aanbod.

Voortgezet speciaal onderwijs cluster 1 en 2

Na invoering van passend onderwijs bepaalt de Commissie van Onderzoek cluster 1/2 welk onderwijsarrangement het meest passend is voor de leerling (op de instelling cluster 1/2 of op het regulier onderwijs met ondersteuning). Indien dat (deels) is op een reguliere school met ondersteuning vanuit cluster 1 en 2, dan wordt vanzelfsprekend ook met de reguliere school afgestemd hoe de ondersteuning wordt vormgegeven. Dit kan een ‘licht’ of ‘medium’ onderwijsarrangement zijn, afhankelijk van de ondersteuningsbehoefte van de leerling.

Nevenvestigingen voortgezet speciaal onderwijs

In het kader van thuisnabij onderwijs is het ook mogelijk om een nevenvestiging van een school voor voortgezet speciaal onderwijs cluster 3 of 4 of van een instelling voor cluster 1 of 2 te stichten, eventueel gehuisvest in een reguliere school voor voortgezet onderwijs.

In deze situatie is de leerling ingeschreven op de nevenvestiging van de school voor voortgezet speciaal onderwijs. Het bevoegd gezag van die school is verantwoordelijk voor het passend aanbod aan de leerling en voor de kwaliteit van het onderwijs. Voorwaarde is dat deze leerlingen niet gemengd onderwijs krijgen met leerlingen die ingeschreven staan bij de reguliere school, anders dan met symbiose of in het kader van de ondersteuningsplicht voor cluster 1 en 2.

Als het bevoegd gezag van een school voor voortgezet speciaal onderwijs een nevenvestiging wil inrichten, dan moet daarover overeenstemming zijn met het samenwerkingsverband en de gemeente waar die nevenvestiging zal worden gevestigd.

Met de invoering van de wet passend onderwijs, wordt de termijn waarbinnen een aanvraag al dan niet wordt goedgekeurd ingekort tot circa een half jaar.³ Voor de bekostiging wordt de nevenvestiging aangemerkt als deel van de school die de nevenvestiging in stand houdt (voortgezet speciaal onderwijs). Qua bekostiging en regelgeving valt de nevenvestiging dan ook onder de WEC en niet onder de W.V.O.

Symbiose en nevenvestiging

Om zo veel mogelijk tegemoet te komen aan de wens tot integratie, kan worden gekozen voor een combinatie van het inrichten van een nevenvestiging van het voortgezet speciaal onderwijs bij een school voor regulier onderwijs en het gebruik maken van symbiose.

Leerlingen staan dan ingeschreven bij het voortgezet speciaal onderwijs, maar volgen een deel van hun onderwijsprogramma (zie symbiose) op de reguliere school voor voortgezet onderwijs, die zich op dezelfde locatie bevindt. Op die manier kunnen leerlingen ook gezamenlijk aan onderwijsactiviteiten deelnemen.

---

³ Als het bevoegd gezag voor 1 februari een verzoek indient bij de minister van OCW, met de gegevens waaruit de bedoelde overeenstemming blijkt, beslist de minister vervolgens voor 1 april daaropvolgend. Bij goedkeuring start de bekostiging van die nevenvestiging op 1 augustus volgend op de goedkeuring.